

Finansuoja
Europos Sąjunga

METODINĖS REKOMENDACIJOS PSICHOLOGAMS

Psichologinė pagalba kurtiesiems, dirbant tandemu su lietuvių gestų kalbos vertėju

Naujausi tyrimai rodo, kad dalis kurčiųjų asmenų auga patirdami kalbinę deprivaciją – tai reiškia, jog jie iki tam tikro amžiaus neturėjo pilnavertės prieigos prie jokios kalbos (nei gestų, nei žodinės). Tai lemia kalbinį disfluentiškumą, pažintinius ir emocinius sunkumus, didesnę psichikos sutrikimų riziką (Glickman, Crump & Hamerdinger, 2020; Hall, Levin & Anderson, 2017).

Psichologinė pagalba kurčiai bendruomenei Lietuvoje ilgą laiką buvo ribota. Dėl kalbos barjerų, menko psichologų pasirengimo ir mažo gestų kalbos išmanymo, dalis kurčiųjų asmenų liko be reikiamos pagalbos (Fellinger, Holzinger & Pollard, 2012).

Šios metodinės rekomendacijos skirtos psichologams, kurie nori profesionaliai dirbti su kurčiaisiais klientais, pasitelkdami lietuvių gestų kalbos vertėją. Rekomendacijose pateikiamos nuoseklios gairės ir praktiniai patarimai, kaip užtikrinti kokybišką, konfidencialią ir klientui draugišką pagalbą.

Dokumentas parengtas remiantis projekto „Girdžiu akimis, jaučiu širdimi“, finansuojamo Europos Sąjungos, patirtimi, psichologų ir gestų kalbos vertėjų įžvalgomis bei gerąja tarptautine praktika.

1. PASIRENGIMAS KONSULTACIJAI

1.1. Psichologo kabineto aplinka

Psichologas turi užtikrinti, kad kabinete būtų sąlygos sklandžiai gestų kalbos komunikacijai:

- **Apšvietimas:** šviesa turi kristi ant veidų. Šešėliai ar akinanti saulė trukdo matyti gestus.
- **Baldai:** kėdės be porankių, stalas neturi uždengti rankų.
- **Foninis triukšmas:** net jei klientas jo negirdi, tai blaško vertėją ir gali kelti įtampą.
- **Dekoracijos:** venkite mirksinčių lempų, judančių paveikslų.

Praktinis pavyzdys:

Prieš susitikimą įsijunkite šviesą, patikrinkite, ar sėdint prie stalo visų veidai aiškiai matomi. Jei langas už nugaros – nuleiskite užuolaidą.

✗ Kabinete ant stalo mirksi lempa. Klientas žiūrėdamas į vertėją blaškosi.

✓ Lempa išjungiama, lieka tolygus šviesos šaltinis, klientas susikoncentruoja į vertimą.

1.2. Pirmasis susitikimas su vertėju

Prieš įeinant klientui, 5–10 min. aptarkite su lietuvių gestų kalbos vertėju:

- Kokios temos planuojamos.
- Ar bus sudėtingų psichologinių sąvokų („depresija“, „trauma“).
- Kokį signalą naudosite, jei reikia stabdyti (pvz., rankos pakėlimas).

Praktinis pavyzdys:

Psichologas sako gestų kalbos vertėjui: „Jei matai, kad klientas nesupranta, duok ženklą ranka – tada pakartosiu paprasčiau.“

2. KLIENTO PASITIKIMAS

2.1. Pirmasis įspūdis

- Visada kreipkitės tiesiai į klientą, net jei šalia yra vertėjas.
- Žiūrėkite į akis, ne į gestų kalbos vertėją.
- Jei mokate – parodykite gestą „Labas“.

Praktinis pavyzdys:

Psichologas atsistoja, pažiūri klientui į akis, ištaria „Labas“ ir tuo pačiu parodo gestą „labas“. Vertėjas išverčia, bet klientas jaučiasi tiesiogiai pasveikintas.

2.2. Sėdėjimo išdėstymas

- Klientas priešais psichologą.
- Vertėjas šone – kad klientas matytų abu.
- Klientas gali pats pasirinkti vietą.

Pavyzdys:

Klientas atsisėda prie stalo krašto, kad geriau matytų vertėją. Psichologas neprieštarauja, prisiderina.

3. BENDRAVIMO TAISYKLĖS

3.1. Psichologo kalba

- Kalbėkite trumpais sakiniais.
- Venkite metaforų ir patarlių.
- Naudokite paprastą žodyną.

Pavyzdys:

 „Jūs dabar tarsi sukatės uždaramė rate.“

 „Atrodo, kad kartojate tą patį, bet rezultato nėra. Ar tai teisingai?“

3.2. Akių kontaktas

- Žiūrėkite į klientą, ne į vertėją.
- Palaikykite ryšį kūno kalba.

Pavyzdys:

Kai klientas kalba gestais, psichologas linkteli galva, parodo dėmesį, nors klausosi vertėjo vertimo.

3.3. Kalbėjimo tempas

- Kalbėkite lėčiau.
- Po kiekvienos minties darykite pauzę.

Pavyzdys:

Psichologas: „Jūs sakėte, kad dažnai jaučiatės pavargęs. [pauzė] Ar galėtumėte papasakoti, kada tai įvyksta dažniausiai?“

3.4. Terminų paaiškinimas

- Patikrinkite, ar yra atitikmuo gestų kalboje.
- Jei nėra – paaiškinkite paprastai.

Pavyzdys:

Psichologas: „Norėčiau paklausti apie nerimą. Nerimas reiškia, kai širdis plaka greičiau, sunku nusiraminti, dažnai galvojate apie problemas. Ar pažįstamas toks jausmas?“

4. VERTĖJO VAIDMUO

- Vertėjas verčia tiksliai, nekeisdamas prasmės.
- Jis neturi „pataisyti“ kliento netaisyklingos kalbos.
- Psichologui būtina paaiškinti klientui, kad vertėjas taip pat laikosi konfidencialumo principų. Dažnai naudinga tai patvirtinti klientui, kad jis jaustųsi saugiai.

Pavyzdys:

Klientas sako netaisyklinga gestų kalba: „Blogas galva, ne miegas.“

Vertėjas neišverčia „Man nemiga“, bet perteikia pažodžiui: „Blogai su galva, nemiegojau.“ Tai leidžia psichologui įvertinti kliento kalbėjimo lygį.

5. KONSULTAVIMO PROCESAS

5.1. Trukmė

- Konsultacija trunka ilgiau – 1–1,5 val.
- Su kalbine deprivacija – iki 2 val. Taip yra dėl pauzių vertimui.

5.2. Struktūra

1. Kontaktas – pasitikėjimo užmezgimas.
2. Problemos tyrimas – klausimų uždavimas.
3. Konkretinimas – aiškus įvardijimas.
4. Alternatyvos – ką galima daryti.
5. Planas – konkretūs žingsniai.
6. Įvertinimas – kaip klientas jaučiasi po konsultacijos.

Praktinis pavyzdys:

Psichologas: „Parašykime ant lapo 3 dalykus, kurie jums šiuo metu sunkiausi. Kuris iš jų svarbiausias šiandien?“

5.3. Kliento įgalinimas

- Skatinkite klausti.
- Patikrinkite supratimą.

Pavyzdys:

Psichologas: „Kaip supratote mūsų planą? Gal galite pakartoti savo žodžiais?“

6. DAŽNOS SITUACIJOS

- **Trumpi atsakymai:** pakartokite klausimą paprasčiau.
 - o „Kaip vertinate savo emocinę būklę?“
 - o „Ar dabar jaučiatės labiau liūdnas ar labiau ramus?“
- **Klientas klausia vertėjo nuomonės:** vertėjas nukreipia klausimą psichologui.
- **Neišverčiamas terminas:** paaiškinkite per pavyzdį.
 - o „Stresas – kai širdis plaka greitai, sunku miegoti, daug minčių. Ar turite tai?“
- **„Naminiai ženklai“:** vertėjas paaiškina jų reikšmę, psichologas priima kaip komunikacijos formą, o ne kaip simptomą.

7. PSICHOLOGO ATSAKOMYBĖ IR TOBULĖJIMAS

- Mokyti gestų kalbos arba bent bazines frazes (pvz., „labas“, „ačiū“, „viso gero“).
- Domėtis kurčiųjų kultūra ir diskriminacijos patirtimis.
- Reflektuoti savo praktiką su kolegomis.
- Suprasti, kad kalbinė deprivacija gali būti **trauminė patirtis**, daranti įtaką psichikos sveikatai (Glickman, Crump & Hamerdinger, 2020).

Pavyzdys:

Psichologas mokosi gestą „ačiū“. Po konsultacijos parodo jį klientui. Klientas nusišypso – santykis sustiprėja.

Literatūros sąrašas

- N. Glickman, C. Crump, P. Hamerdinger, „*Language Deprivation and Deaf Mental Health*“, 2020;
- W. C. Hall, D. Levin, M. L. Anderson, „*Language Deprivation and Deaf Mental Health*“, 2017;
- J. Fellingner, D. Holzinger, R. Pollard, „*Mental Health of Deaf People*“, 2012;
- A. Alexander, P. Ladd, S. Powell, „*Deafness Might Damage Your Health*“, 2012.